

Prawo ochrony różnorodności biologicznej

redakcja naukowa
Marek Górski
Joanna Miłkowska-Rębowska

Adam Erechemla, Marek Górski
Agnieszka Jaworowicz-Rudolf
Aneta Kaźmierska-Patrzyzna, Piotr Korzeniowski
Monika A. Król, Joanna Miłkowska-Rębowska
Natalia Ratajczyk, Tomasz Suski
Agnieszka Wolańska-Kamińska

LEX

a Wolters Kluwer business

Prawo ochrony różnorodności biologicznej

redakcja naukowa
Marek Górski
Joanna Miłkowska-Rębowska

Adam Erechemla, Marek Górski
Agnieszka Jaworowicz-Rudolf
Aneta Kaźmierska-Patrzyzna, Piotr Korzeniowski
Monika A. Król, Joanna Miłkowska-Rębowska
Natalia Ratajczyk, Tomasz Suski
Agnieszka Wolańska-Kamińska

Zamów książkę w księgarni internetowej

profinfo.pl
księgarnia internetowa

LEX

a Wolters Kluwer business

Warszawa 2013

Stan prawny na 31 marca 2013 r.

Wydawca
Grzegorz Jarecki

Redaktor prowadzący
Marzena Molatta

Opracowanie redakcyjne
Dagmara Wachna

Łamanie
Kamila Tomecka

Poszczególne rozdziały napisali:
Adam Erechemla – rozdział 3
Marek Górski – rozdział 1, pkt 2
Agnieszka Jaworowicz-Rudolf – rozdziały 4 i 9
Aneta Kaźmierska-Patrzyzna – rozdział 5
Piotr Korzeniowski – rozdział 8
Monika A. Król – rozdziały 6 i 7
Joanna Miłkowska-Rębowska – rozdział 1, pkt 1
Natalia Ratajczyk – rozdział 10
Tomasz Suski – rozdział 2
Agnieszka Wolańska-Kamińska – rozdział 10

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przystępujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawolubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by Wolters Kluwer Polska SA, 2013

ISBN: 978-83-264-4310-7

Wydane przez:
Wolters Kluwer Polska SA

Redakcja Książek
01-231 Warszawa, ul. Płocka 5a
tel. 22 535 82 00, fax 22 535 81 35
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	9
Wstęp	11
Rozdział 1	
Zagadnienia wprowadzające	13
1. Ochrona różnorodności biologicznej jako priorytetowy cel współczesnej ochrony przyrody	13
2. Administrowanie działaniami związanymi z ochroną różnorodności biologicznej	19
Rozdział 2	
Ochrona różnorodności biologicznej w prawie międzynarodowym	25
1. Wprowadzenie	25
2. Kształtowanie się ochrony różnorodności biologicznej na gruncie prawa międzynarodowego	28
3. Ochrona różnorodności biologicznej na gruncie konwencji z Rio	39
4. Podsumowanie	41
Rozdział 3	
Ochrona różnorodności biologicznej w prawie Unii Europejskiej	43
1. Rys historyczny	43
2. Wdrażanie konwencji	45
3. Planowanie i programowanie	48
4. Ochrona bioróżnorodności w ramach Wspólnej Polityki Rolnej	63
5. Ochrona bioróżnorodności w ramach Wspólnej Polityki Rybołówstwa	67
Rozdział 4	
Ochrona różnorodności biologicznej na gruncie idealnej ochrony przyrody	77
1. Formy ochrony przyrody jako instytucje prawnej ochrony różnorodności biologicznej	77
1.1. Klasyfikacja form ochrony przyrody	78

1.2. Ochrona bioróżnorodności na terenach objętych obszarowymi formami ochrony przyrody	79
1.3. Plany ochrony oraz zadania ochronne jako narzędzia ochrony bioróżnorodności	84
1.4. Formy ochrony obiektowej (indywidualnej) jako instytucje prawnej ochrony różnorodności biologicznej	86
1.5. Ochrona gatunkowa i jej formy	88
2. Ochrona <i>ex situ</i>	92
3. Ochrona terenów zieleni, zadrzewień, drzew i krzewów	94
3.1. Zezwolenie na usunięcie drzew lub krzewów jako instrument ochrony bioróżnorodności oraz wyjątki od wymogu jego uzyskania	94
3.2. Opłaty za usuwanie drzew lub krzewów	97
3.3. Administracyjna kara pieniężna za naruszanie przepisów o ochronie drzew i krzewów	98
4. Ochrona bioróżnorodności w aspekcie humanitarnej ochrony zwierząt	99
4.1. Obowiązek humanitarnego traktowania zwierząt	100
4.2. Postępowanie ze zwierzętami domowymi	102
4.3. Postępowanie ze zwierzętami gospodarskimi	102
4.4. Postępowanie ze zwierzętami wykorzystywanymi do celów rozrywkowych, widowiskowych, filmowych, sportowych i specjalnych	103
4.5. Postępowanie ze zwierzętami wolno żyjącymi (dzikimi)	104
4.6. Reglamentacja przeprowadzania procedur doświadczalnych z użyciem zwierząt	105
5. Problematyka aklimatyzacji, introdukcji, gatunków inwazyjnych	106
6. Wykonywanie ochrony przyrody i gospodarowanie zasobami i składnikami przyrody jako instrumenty ochrony różnorodności biologicznej	107
6.1. Krajowa Strategia Ochrony i Umiarkowanego Użytkowania różnorodności biologicznej	108
6.2. Monitoring przyrodniczy	109
6.3. Rejestry form ochrony przyrody	110
6.4. Gospodarowanie zasobami i składnikami przyrody jako instrument ochrony różnorodności biologicznej	111

Rozdział 5

Obszary Natura 2000 jako instytucja prawnej ochrony różnorodności

biologicznej	113
1. Istota obszarów Natura 2000	113
2. Procedura wyznaczania obszarów Natura 2000	116
3. Plan zadań ochronnych i plan ochrony dla obszaru Natura 2000	118
4. Realizacja przedsięwzięć na obszarach wchodzących w skład sieci Natura 2000	122

Rozdział 6

Użytkowa ochrona różnorodności biologicznej w lasach	128
1. Ochrona różnorodności biologicznej w gospodarce leśnej	128
1.1. Polityczne i prawne podstawy ochrony różnorodności biologicznej w gospodarce leśnej	128
1.2. Zrównoważona gospodarka leśna	132
1.3. Ochrona lasów.....	134
1.4. Powiększanie zasobów leśnych	135
2. Ochrona różnorodności biologicznej w gospodarce łowieckiej.....	136
2.1. Prawne podstawy ochrony różnorodności biologicznej w gospodarce łowieckiej.....	137
2.2. Gospodarka łowiecka	141
2.3. Zasady wykonywania polowania	144

Rozdział 7

Użytkowa ochrona różnorodności biologicznej w rolnictwie, rybołówstwie i rybactwie	147
1. Ochrona różnorodności biologicznej w gospodarce rolnej	147
1.1. Polityczne i prawne podstawy ochrony różnorodności biologicznej w gospodarce rolnej	147
1.2. Ograniczenia działalności rolniczej ze względu na ochronę przyrody	152
1.3. Programy rolnośrodowiskowe	154
1.4. Rolnictwo ekologiczne	157
1.5. Ograniczenia korzystania z zasobów genowych.....	161
2. Ochrona różnorodności biologicznej w zakresie żywych zasobów morskich i w gospodarce rybackiej.....	163
2.1. Ochrona różnorodności biologicznej w zakresie żywych zasobów morskich	163
2.2. Ochrona różnorodności biologicznej w gospodarce rybackiej	166
2.3. Gospodarka rybacka na obszarach chronionych.....	169

Rozdział 8

Ochrona różnorodności biologicznej w procesie inwestycyjno-budowlanym	171
1. Pojęcie procesu inwestycyjno-budowlanego	171
2. Uczestnicy procesu budowlanego jako podmioty odpowiedzialne za ochronę różnorodności biologicznej.....	176
3. Ochrona różnorodności biologicznej jako zadanie w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym	183
4. Decyzja o środowiskowych uwarunkowaniach realizacji przedsięwzięcia jako instrument ochrony różnorodności biologicznej w procesie inwestycyjno-budowlanym	198

Rozdział 9

Ochrona różnorodności biologicznej a swoboda działalności gospodarczej	201
1. Ograniczenie swobody działalności gospodarczej ze względu na funkcjonowanie form ochrony przyrody.....	202
2. Ograniczenia swobody działalności gospodarczej podyktowane ochroną różnorodności biologicznej związane z koniecznością uzyskania zezwolenia jako warunku działalności.....	208
2.1. Obowiązek uzyskania zezwolenia na pozyskanie roślin i grzybów	208
2.2. Obowiązek uzyskania zezwolenia na utworzenie i prowadzenie ogrodu botanicznego lub zoologicznego	208
2.3. Obowiązek uzyskania zezwolenia na utworzenie i prowadzenie ośrodka rehabilitacji zwierząt.....	209
2.4. Zezwolenie na posiadanie i obrót żywymi zwierzętami gatunków niebezpiecznych dla życia i zdrowia ludzi	210

Rozdział 10

Różnorodność biologiczna – stan, zagrożenia, metody ochrony	212
1. Wprowadzenie	212
2. Stan różnorodności biologicznej w skali świata, Europy i Polski.....	212
3. Czynniki utraty bioróżnorodności.....	214
3.1. Zmiana sposobu użytkowania gruntów oraz degradacja i utrata siedlisk.....	214
3.2. Zanieczyszczenia	215
3.3. Zmiany klimatu.....	215
3.4. Nadmierna eksploatacja	215
3.5. Rozprzestrzenianie się gatunków inwazyjnych.....	215
4. Czerwone Listy gatunków zagrożonych wyginięciem	216
5. Znaczenie różnorodności biologicznej	219
6. Świadomość społeczna.....	221
7. Metody ochrony bioróżnorodności.....	223
8. Ochrona <i>ex situ</i>	226

Bibliografia	227
---------------------------	-----

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty prawne

- Konstytucja – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)
- p.o.ś. – ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (tekst jedn.: Dz. U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150 z późn. zm.)
- pr. bud. – ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (tekst jedn.: Dz. U. z 2010 r. Nr 243, poz. 1623 z późn. zm.)
- pr. łow. – ustawa z dnia 13 października 1995 r. – Prawo łowieckie (tekst jedn.: Dz. U. z 2005 r. Nr 127, poz. 1066 z późn. zm.)
- TEWG – Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Gospodarczą (wersja skonsolidowana Dz. Urz. UE C 340 z 10.11.1997, s. 173)
- TFUE – Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana Dz. Urz. UE C 83 z 30.03.2010, s. 47)
- u.i.o.ś. – ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. Nr 199, poz. 1227 z późn. zm.)
- u.l. – ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach (tekst jedn.: Dz. U. z 2011 r. Nr 12, poz. 59 z późn. zm.)
- u.o.g.r.l. – ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2004 r. Nr 121, poz. 1266 z późn. zm.)
- u.o.p. – ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tekst jedn.: Dz. U. z 2009 r. Nr 151, poz. 1220 z późn. zm.)
- u.o.z. – ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt (tekst jedn.: Dz. U. z 2003 r. Nr 106, poz. 1002 z późn. zm.)
- u.p.z.p. – ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 647 z późn. zm.)
- u.r.ś. – ustawa z dnia 18 kwietnia 1985 r. o rybactwie śródlądowym (tekst jedn.: Dz. U. z 2009 r. Nr 189, poz. 1471 z późn. zm.)

Czasopisma i wydawnictwa promulgacyjne

ONSA	– Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego
PiP	– Państwo i Prawo
ZNUJ	– Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego

Inne

GMO	– organizmy genetycznie modyfikowane
j.s.t.	– jednostki samorządu terytorialnego
NSA	– Naczelny Sąd Administracyjny
PGLLP	– Państwowe Przedsiębiorstwo Leśne Lasy Państwowe
PZŁ	– Polski Związek Łowiecki
TEEB	– <i>The Economics of Ecosystems and Biodiversity</i> (projekt Komisji Europejskiej dotyczący ekonomii ekosystemów i różnorodności biologicznej)
WPR	– Wspólna Polityka Rolna
WPRyb.	– Wspólna Polityka Rybołówstwa

WSTĘP

Opracowanie przekazywane Czytelnikowi pomyślane zostało jako podręcznik przedstawiający najważniejsze regulacje prawne związane z ochroną różnorodności biologicznej, na które autorzy spojrzeli jednak również przez pryzmat praktyki i efektów stosowania tych regulacji (czemu poświęcony został w szczególności rozdział 10), co wydaje się być cechą wyróżniającą niniejszą książkę spośród opracowań ściśle prawniczych. Poruszana tematyka obejmuje nie tylko kompleks zagadnień związanych z wąsko rozumianą ochroną zasobów przyrodniczych opartą na motywach idealnych (określaną najczęściej jako „prawo ochrony przyrody”), ale również przepisy odnoszące się do gospodarczego korzystania z zasobów przyrodniczych omawiane pod kątem osiągania wszechstronnie określanych celów ochrony różnorodności biologicznej. Stąd też w tytule odwołano się do pojęcia różnorodności biologicznej i jej ochrony, uwzględniając współczesne, kompleksowe podejście do działań związanych z ochroną i korzystaniem z zasobów przyrody oraz regulacji prawnych wyznaczających ramy takich działań. Założeniem możliwie najbardziej kompleksowego pokazania problemów dotyczących ochrony różnorodności biologicznej uzasadnione było omówienie w książce zagadnień związanych z problemami pojawiającymi się w procesach inwestycyjnych i w związku z prowadzeniem działalności gospodarczej.

Opracowanie ma charakter podręcznikowy, kierowane jest w szczególności do studentów studiujących kierunki takie jak prawo, administracja czy ochrona środowiska i chcących pogłębić swoją wiedzę w tym zakresie. Sądzymy jednak, że zawarte w poszczególnych rozdziałach informacje mogą również przydać się pracownikom organów administracji realizujących zadania z zakresu ochrony przyrody i szeroko rozumianego środowiska, działaczom organizacji ekologicznych, uczniom szkół średnich i wszelkim innym osobom zainteresowanym tą tematyką. Autorzy starali się uwzględnić możliwie najnowsze regulacje prawne.

Opracowanie jest pracą zbiorową, w przygotowaniu której oprócz prawników wzięli udział i przyrodnicy. Autorzy reprezentują głównie środowisko naukowe Uniwersytetu Łódzkiego (Wydział Prawa i Administracji, Wydział Biologii i Ochrony Środowiska), a także Uniwersytetu Szczecińskiego (Wydział Prawa i Administracji), Wyższej Szkoły Inżynierjno-Ekonomicznej w Rzeszowie, są wśród nich również prawnicy-praktycy. Redakcję całości i rozdział pierwszy przygotowali dr Joanna Miłkowska-Rębowska – adwokat oraz prof. dr hab. Marek Górski – kierownik Katedry Prawa Ochrony Środowiska Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Szczecińskiego. W opracowaniu rozdziałów prawniczych wzięli udział pracownicy Zakładu Prawa Ochrony Środowiska Katedry Prawa

Administracyjnego i Nauki Administracji Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego – dr Agnieszka Jaworowicz-Rudolf, prof. nadzw. UŁ dr hab. Piotr Korzeniowski, dr Monika A. Król, dr Aneta Kaźmierska-Patrzyzna oraz dr Tomasz Suski, a także dr Adam Erechemla, adiunkt Wyższej Szkoły Inżynieryjno-Ekonomicznej w Rzeszowie. Rozdział 10 przygotowany został przez dr Natalię Ratajczyk i dr Agnieszkę Wolańską-Kamińską z Katedry Ochrony Przyrody Instytutu Ekologii i Ochrony Środowiska Wydziału Biologii i Ochrony Środowiska Uniwersytetu Łódzkiego.

Autorzy mają nadzieję, że przygotowane przez nich opracowanie przyczyni się do lepszego poznania regulacji prawnych związanych z ochroną różnorodności biologicznej oraz praktycznych problemów łączących się z ich stosowaniem, pozwoli znaleźć odpowiedzi chociażby na część pytań i rozwiązania przynajmniej niektórych problemów pojawiających się na gruncie wykładni i stosowania tych regulacji.

Marek Górski
Łódź, marzec 2013 r.

ZAGADNIENIA WPROWADZAJĄCE

1. Ochrona różnorodności biologicznej jako priorytetowy cel współczesnej ochrony przyrody

Nie ulega wątpliwości, że pojęcie ochrony różnorodności biologicznej jest nierozdzielnie związane z pojęciem ochrony przyrody. Termin *biodiversity* (bioróżnorodność) został pierwszy raz użyty przez R. Dalesmana w 1968 r. w publikacji *A different kind of country*¹, prezentującej ideę ochrony przyrody². By ocenić wzajemną relację tych pojęć, warto zwrócić uwagę na ich definicje sformułowane na gruncie nauk przyrodniczych oraz prawnych.

Bioróżnorodność definiowana jest na gruncie nauk przyrodniczych jako różnorodność przejawów życia na Ziemi³. Do jej aspektów należy zaliczyć różnorodność na wielu poziomach organizacji: różnorodność genetyczną, gatunkową oraz ekosystemów⁴. Aspekt użytkowy bioróżnorodności akcentuje definicja zamieszczona w Milenijnym Przeglądzie Ekosystemów: „Bioróżnorodność jest zmiennością żywych organizmów wszystkich środowisk występujących na Ziemi, włączając w to siedliska lądowe, morskie, inne ekosystemy wodne oraz ekologiczne kompleksy złożone z tych siedlisk; obejmuje ona zróżnicowanie wewnątrzgatunkowe, między gatunkami i zróżnicowanie ekosystemów. Bioróżnorodność tworzy podstawę szerokiego wachlarza świadczeń ekosystemów, który w istotny sposób kształtuje dobrobyt człowieka”.

Na gruncie nauk prawnych, zgodnie z legalną definicją zawartą w przyjętej na konferencji w Rio de Janeiro Konwencji o różnorodności biologicznej⁵, różnorodność biologiczna oznacza zróżnicowanie wszystkich żywych organizmów pochodzących z ekosystemów lądowych, morskich i innych wodnych ekosystemów oraz zespołów ekologicznych, których są one częścią. Dotyczy to różnorodności w obrębie gatunku, pomiędzy gatunkami oraz ekosystemami.

¹ Wprowadzenie tego terminu do języka nauki nastąpiło w 1980 r., kiedy został on użyty przez T. Lovejoya w przedmowie do książki *Conservation biology* (zob. R. Dalesman, *A different kind of country*, New York 1968).

² M.E. Soulé, B.A. Wilcox, *Conservation biology: an evolutionary-ecological perspective*, Massachusetts 1980, za: J. Karg, A. Kędziora, *Zagrożenia i ochrona różnorodności biologicznej*, Nauka 2010, nr 4, s. 107.

³ M.J. Jeffries, *Biodiversity and conservation*, New York 2006, s. 5.

⁴ Por. np. M. Hunter, *Fundamentals of conservation biology*, Oxford 2002, s. 19.

⁵ Konwencja o różnorodności biologicznej, sporządzona w Rio de Janeiro dnia 5 czerwca 1992 r. (Dz. U. z 2002 r. Nr 184, poz. 1532).

Przyrodę nauki biologiczne definiują jako „całokształt świata organicznego i nieorganicznego, ogół rzeczy i zjawisk fizycznych, chemicznych i biologicznych (...), zaś w węższym znaczeniu świat roślinny i zwierzęcy wraz z krajobrazem. Przyroda jako przedmiot ochrony oznacza obiekty, procesy i zjawiska przyrodnicze, które człowiek zużywa, niszczy lub zmienia przez użytkowanie albo inne formy oddziaływania oraz których zachowanie wymaga podjęcia takiej lub innej formy ochrony”⁶.

Ochrona przyrody definiowana jest w doktrynie nauk przyrodniczych jako „nauka, idea, ruch społeczny i działalność praktyczna, zmierzające do zachowania twórczych, naukowych i estetycznych wartości przyrody oraz kształtowania racjonalnego i przyjaznego stosunku ludzi do przyrody. W szczególności ochrona przyrody ma na celu utrzymanie naturalnych procesów ekologicznych i ewolucyjnych, różnorodności organizmów oraz optymalnych warunków środowiskowych dla ludzi, roślin i zwierząt, zachowanie piękna krajobrazu, odtwarzanie lub pomnażanie niektórych składników przyrody zmienionych lub zniszczonych przez człowieka oraz racjonalne użytkowanie zasobów przyrody”⁷.

Na gruncie nauk prawnych ochrona przyrody posiada definicję legalną, wprowadzoną przez ustawodawcę w ustawie regulującej cele, zasady i formy ochrony przyrody (ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody⁸). Zgodnie z tą definicją przez ochronę przyrody należy rozumieć zachowanie, zrównoważone użytkowanie oraz odnawianie zasobów, tworów i składników przyrody: dziko występujących roślin, zwierząt i grzybów; roślin, zwierząt i grzybów objętych ochroną gatunkową; zwierząt prowadzących wędrowny tryb życia; siedlisk przyrodniczych; siedlisk zagrożonych wyginieciem, rzadkich i chronionych gatunków roślin, zwierząt i grzybów; tworów przyrody żywej i nieożywionej oraz kopalnych szczątków roślin i zwierząt; krajobrazu; zieleni w miastach i wsiach oraz zadrzewień (art. 2 ust. 1). Ustawodawca wprowadza w przytoczonej regulacji zakresową definicję pojęcia przyrody, dokonując poprzez egzemplifikację ustalenia, czym są jej twory, zasoby i składniki.

Na gruncie prawa ochrony przyrody możemy wyróżnić dwa reżimy ochrony przyrody: idealną oraz użytkową ochronę przyrody⁹. Nurty te różni przedmiot ochrony oraz uzasadnienie aksjologiczne dla jej wprowadzenia. Zgodnie z definicją R. Olaczka z punktu widzenia ochrony przyrody „ważne są przede wszystkim wartości, jakie w danym obiekcie (procesie, zjawisku) człowiek ceni najwyżej. Z tego punktu widzenia rozróżnia się zasoby przyrody, zaspokajające materialne potrzeby ludzi oraz twory przyrody, mające znaczenie dla emocjonalnego i umysłowego rozwoju człowieka”¹⁰.

Idealna ochrona przyrody oznacza ochronę jej tworów z uwagi na immanentną ich wartość – niezależną od jakiegokolwiek wymiernej użyteczności dla człowieka. Twory przyrody rozumiane są w naukach przyrodniczych jako składniki przyrody, które ceni się przede wszystkim ze względu na ich wartości poznawcze, estetyczne i wychowawcze oraz z uwagi na ich rolę w funkcjonowaniu ekosystemów. Zaliczyć należy do nich dziko żyjące gatunki roślin i zwierząt, naturalne ekosystemy, pozostałości dziewiczej przyrody,

⁶ R. Olaczek, *Słownik szkolny. Ochrona przyrody i środowiska*, Warszawa 1999, s. 207.

⁷ *Ibidem*, s. 159–160.

⁸ Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tekst jedn.: Dz. U. z 2009 r. Nr 151, poz. 1220 z późn. zm.).

⁹ Por. np. M. Górski (red.), *Prawo ochrony środowiska*, Warszawa 2009.

¹⁰ R. Olaczek, *Słownik szkolny...*, s. 207.

wybrane krajobrazy naturalne i kulturowe, miejsca występowania cennych gatunków roślin i zwierząt, wybitne obiekty przyrody żywej i nieożywionej, reprezentatywne próby różnych typów ekosystemów.

Ochrona przyrody motywowana względami idealnymi może poszczycić się bardzo długą historią. Już w VII w. p.n.e. w Arabii Środkowej czczono i chroniono jako święte dorodne drzewa oliwne, skały, głązy, a także źródła oraz studnie. Plemiona afrykańskie czciły baobaby, ludy europejskie dęby. Dla plemion słowiańskich stare drzewa stanowiły symbol długowieczności i źródło mocy, a starannie wybrany fragment lasu otaczany był ciężą i przeznaczany na miejsce modłów i wykonywania czynności kultowych¹¹. W VI w. p.n.e. perski władca Kserkses, przekraczając rzekę Meander, tak zachwycił się urodą monumentalnego platanu, że otoczył drzewo ochroną i zabronił ścinać¹². Indianie wierzyli, że każde zwierzę ma swojego ducha opiekuna i traktowali zwierzęta z szacunkiem, a nawet lękiem. To względy estetyczne zadecydowały o utworzeniu pierwszego parku narodowego na świecie – parku Yellowstone w Stanach Zjednoczonych, a także o objęciu ochroną terenu Tatrzańskiego Parku Narodowego. Współcześnie ochronę tworów przyrody realizuje się m.in. w drodze tworzenia form ochrony przyrody: parków narodowych, parków krajo-
brazowych, rezerwatów, pomników przyrody.

Pojęcie ochrony użytkowej odnosi się natomiast do ochrony zasobów przyrody motywowanej względami gospodarczymi, ekonomicznymi. W rozumieniu nauk przyrodniczych zasoby przyrody są to „składniki przyrody będące elementem gospodarczego użytkowania, takie jak ryby, zwierzyzna łowna, grunty, gleby, wody, lasy, a także zasoby genowe, które bezpośrednio lub po przetworzeniu zaspokajają potrzeby ludzi. Ochrona tych zasobów nie polega na rezygnacji z ich użytkowania, lecz na oszczędnym gospodarowaniu nimi i znajdowaniu takich sposobów ich użytkowania, aby mogło ono być trwałe, nieprzerwane i nie obniżało jakości zasobu”¹³. Realizacja użytkowej ochrony zasobów polega na reglamentacji ich wykorzystania.

Uświadczenie sobie przez człowieka konieczności reglamentacji dostępu do zasobów przyrody nie jest zjawiskiem nowym. Spektakularnym przykładem społeczności, która korzystała z zasobów środowiska w sposób nieograniczony i nierównoważony, byli mieszkańcy Wyspy Wielkanocnej. Z uwagi na ograniczone terytorium i niemożność migracji po wyczerpaniu zasobów wyspy społeczność ta wyginęła, a sama wyspa, pierwotnie zalesiona, pokryta jest do dziś jedynie roślinnością trawiastą¹⁴. W historii presji człowieka na zasoby przyrody jest wiele niechlubnych kart. Na przestrzeni XIX i XX w. człowiekowi udało się wytrzebić dla kaprysu, obyczaju bądź mody liczne gatunki zwierząt, które wcześniej użytkowane były w sposób zrównoważony i trwałe. Tak stało się w Ameryce Północnej z bizonem, który został całkowicie wytępiony wskutek rozrywkowych polowań, czy z gołębiem wędrownym, który będąc jednym z najliczniejszych gatunków na Ziemi, został skutecznie wytrzebiony wskutek wykorzystywania na paszę, pokarm dla niewol-

¹¹ Zob. szerzej E. Symonides, *Ochrona przyrody*, Warszawa 2007, s. 68.

¹² A. Leńkowa, *Z dziejów ochrony przyrody na świecie (w:) Człowiek przeciwko sobie*, Warszawa 1977, s. 44.

¹³ R. Olaczek, *Słownik szkolny...*, s. 293–294. Por. również E. Symonides, *Ochrona przyrody...*, s. 685. Inne podziały przyjmowane są dla potrzeb nauk ekonomicznych, por. S. Czaja, A. Becla, *Ekologiczne podstawy procesów gospodarowania*, Wrocław 2002, s. 45–46 oraz E. Mazur, *Gospodarka a środowisko przyrodnicze*, Szczecin 2008, s. 27–32.

¹⁴ Por. B. Dobrzańska, G. Dobrzański, D. Kielczewski, *Ochrona środowiska przyrodniczego*, Warszawa 2008, s. 51–61.

■ Książka stanowi kompleksowe opracowanie problematyki prawa ochrony różnorodności biologicznej. Obejmuje obszerne omówienie zagadnień związanych z prawem ochrony przyrody, w tym przepisów odnoszących się do gospodarczego korzystania z zasobów przyrodniczych. Autorzy uwzględnili najnowsze regulacje prawne dotyczące ochrony różnorodności biologicznej, starali się też zwrócić uwagę na praktykę i efekty ich stosowania.

■ W publikacji omówiono m.in. takie tematy jak:

- ochrona różnorodności biologicznej w prawie unijnym i międzynarodowym,
- formy ochrony gatunkowej, w tym ochrona *ex situ*,
- humanitarna ochrona zwierząt,
- monitoring przyrodniczy,
- obszary Natura 2000,
- ochrona różnorodności biologicznej w procesie inwestycyjno-budowlanym.

■ Opracowanie przeznaczone jest przede wszystkim dla studentów prawa, administracji i ochrony środowiska, którzy chcą pogłębić swoją wiedzę w omawianym zakresie. Przydatne będzie również dla pracowników organów administracji realizujących zadania z zakresu ochrony przyrody i szeroko rozumianego środowiska, a także dla działaczy organizacji ekologicznych.

Marek Górski – profesor doktor habilitowany nauk prawnych; profesor zwyczajny Uniwersytetu Szczecińskiego; kierownik Katedry Prawa Ochrony Środowiska na Wydziale Prawa i Administracji US; autor licznych publikacji z zakresu prawa ochrony środowiska: monografii, komentarzy do ustaw, artykułów naukowych oraz opracowań o charakterze popularyzatorskim, interpretujących i wyjaśniających nowe przepisy.

Joanna Miłkowska-Rębowska – doktor nauk prawnych; adwokat; psycholog; w pracy naukowej koncentruje się na prawie ochrony przyrody, w szczególności prawie rybackim, prawie łowieckim oraz humanitarnej ochronie zwierząt; autorka licznych publikacji z tego zakresu.

Cena 59 zł
(w tym 5% VAT)

ISBN 978-83-264-4310-7

9 788326 443107

Zamówienia:

infolinia 801 04 45 45, fax 22 535 80 01

zamowienia.ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl